

СТАНОВИЩЕ

от д.ф.н. Петя Запрянова Янева, професор в СУ „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1 Филология

докторска програма *Общо и сравнително езикознание*

Автор: *Марияна Асенова Карталова*

Тема: *„Фразеологични единици със зоо- и фитокomпонент в българския и гръцкия език“*

Научен ръководител: *доц. д-р Станка Желязкова Козарова – ПУ „Паисий Хилендарски“*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от *Марияна Асенова Карталова* комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

Докторантката е приложила 10 броя публикации по темата на дисертацията.

2. Актуалност на тематиката

Темата на дисертацията е актуална, доколкото подробни съпоставителни изследвания между български и гръцки език в полето на фразеологията са рядкост, а резултатите от това проучване биха подпомогнали изучаването на двата езика от носители.

3. Познание на проблема

Работата се състои от увод, 6 глави, заключение и приложение с азбучен показалец на фразеологичните единици със зоо- и фитокомпонент в българския и новогръцкия език.

В увода и първата глава са определени обектът, целите, методите и източниците на изследването, разгледани са основните схващания за обхвата на фразеологията, теоретичните постановки за фразеологизъм. Корпусът на авторката се състои от събрани от речници 4738 фразеологични единици, от които 3811 в български и 927 в гръцкия език, което е напълно достатъчно за обективни изводи.

При прегледа на научната литература прави впечатление разглеждането на схващанията на различни автори, без те да се обединяват по някакъв общност или различия на концепциите. Това се отнася особено за представянето на постановките българската и гръцката езиковедски школи, което преповтаря значителна част от написаното в „История на въпроса“ (с. 13-15) и после се повтаря отново в началото на всяка от главите, посветени на съответния вид фразеологизми. Освен че е досадно, защото и примерите са почти едни и същи, това води до разсейване на вниманието на читателя от същинската цел на дисертантката. В тази част на труда добре поднесени са обобщенията за степените на мотивираността при фразеологизмите, както и за синонимията, антонимията, омонимията и паронимията във фразеологичната система на езика. Някои от заключенията тук будят недоумение – напр. на стр. 55 се твърди, че до 80-те и 90-те години на ХХ в. в българския език са преобладавали компаративни конструкции като „бия като маче у дерек“ или „викам като протогер“. Тези, съдържащи диалектни и вече редки думи, фразеологизми са характерни за доста по-ранно време, може би авторката е имала предвид 80-те и 90-те години на ХІХ в. Има и някои дребни грешки, напр. „Подскачам сякаш ме ухапа конска/огромна муха“ не означава „разсеян съм“, а „раздразнен съм“ (с. 32); „фразеологията често се определя като непреводима или трудна за превод дисциплина“ (с. 64) – не дисциплината е трудна за превод, а нейният обект на изследване, подобна неточност имаме и във втора глава „фразеологията е наука, която едно поколение „завещава“ на друго поколение“ (с. 76), отново завещаването е по-скоро обектът на изследването.

4. Методика на изследването

Авторката е открила четири метода на изследване – компаративен анализ, синхронен метод, описателен методи и количествен метод. Те отговарят на характера на труда и изследвания материал.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Глави втора – шеста представят четирите групи фразеологизми, съдържащи компонент растение или животно, на които авторката се е спряла в детайли – фраземи, образни сравнения, паремии, клетви, пожелания и благословии, съответно в български и след това в гръцки. Върви се по линията дефиниране на фразеологизмите, структура, значение, характеристика, особености, като понякога се представя и вариативността. Това е подходящ начин да се постигне пълнота в анализа. Много добре са представени графично статистическите данни. Тук се откриват и основните приносни елементи в дисертацията: потвърждаването на наблюденията на други автори за преобладаваща част на фразеологизмите със зоокомпонент в двата езика; използването на хиперонимии, които трябва да се доуточняват с хипоними, като характеристика на двете фразеологични системи; подредбата по степен на засвидетелстване на видовете фразеологизми, като се подчертава, че в български компаративните конструкции заемат първо място, докато в гръцки те са на трето, а паремиите заемат първото място; изясняване на структурата на всеки вид фразеологизъм; съпоставителният анализ на клетвите, пожеланията и благословиите.

Напълно неподходящо е обаче използването на таблици при примерите за структурата на фразеологизмите. Таблицата предполага две части, които се сравняват по някакъв начин, а цитираните примери в повечето случаи не са еквиваленти в български и гръцки. Единствено при модела глагол + сравнителна дума + съществително име са използвани само еквиваленти в двете части на таблицата (с. 165). Виждаме обаче и изцяло празната „гръцка част“ на таблиците за глагол + сравнителна дума + предлог + съществително име и при прилагателно име + сравнителна дума + съществително име и съгласувано определение (с. 168 и с. 171), тъй като няма речниково засвидетелствани гръцки примери за тези категории.

Работната хипотеза на авторката (на с. 16), че „между българската и новогръцката фразеологична система ще бъдат открити значително количество прилики, които са обвързани със сродните стереотипни представи за отделните растения и животни“, се доказва в цялото изложение, но на места се чувства разколебаване, напр. на с. 176 пише, че с образните сравнения се създава уникална представа за света, „нямаша аналог дори в близкородствени езици или между два или повече етноса, съседни по географско положение“. Струва ми се, че за всички видове фразеологизми, разгледани в тази работа, заключението трябва да бъде по линията преобладаване на *общото, заради Балканския езиков съюз и общото географско положение и историческо*

минало, но също така трябва да се отбележи, че *изключенията от общото* са наистина тези единици, които *са натоварени с най-висока културна стойност, заради изтъкването на уникалното* в светоусещането на двата народа.

Най-важният принос на работата се състои в цялостното представяне на фразеологизмите със зоо- и фитокomпонент от различни гледни точки.

През май тази година беше защитена дисертацията на гл.ас. Румен Риковски от ВТУ „Съпоставителен анализ на фразеологизмите в новогръцкия и българския език“. Тя има отношение към темата на рецензираната дисертация, защото в последните две глави също се разглеждат фразеологизми със зоо- и фитокomпонент. Поради това се чувствам задължена да открия приликите и разликите между двата труда:

1. Приликите се състоят в общите изводи за разпространението и значението на споменатите типове фразеологизми. Те не биха могли да бъдат и други, понеже материалът, въз основа на който са направени анализите и статистиката, е един и същ с малки изключения, дължащи се на не многото различия в използваните източници. В голяма степен се припокрива и съдържанието на приложенията, в които са представени фразеологизмите със зооними и фитоними.

2. Разликите се състоят в подходите. При Риковски посочените фразеологизми със зооними и фитоними се явяват като допълнителен илюстративен материал в една по-обща тема, в която е наблегнато на разглеждането им в контекста на общата картина на света, създавана в съзнанието на двата народа. При Карталова те са основен обект на изследване. По тази причина тя е разгледала подробно типовете фразеологизми със зооними и фитоними, тяхното конструиране и функциониране в рамките на двата езика, което отбелязахме и по-рано.

3. Между двете работи има и един общ недостатък. Това е недостатъчното внимание към произхода на фразеологизмите. Риковски не може да има такава задача, защото неговата тема е глобална. Дисертацията на Карталова обаче щеше да спечели много от подобно проучване. Известно е, че някои от гръцките фразеологизми са много стари и са проследими в запазените до нас гръцки текстове – напр. *στον κόρακα* е засвидетелстван в комедията „Жаби“ на Аристофан. Същото обаче може да се каже и за някои български фразеологизми, чиято датировка може да се проследи до покръстването на народа ни – напр. „на върба в сряда“ (т.е. *никога*, защото Връбница винаги е в неделя). Щеше да се разбере, че лъвът не е екзотично животно за нашия ареал, защото европейският лъв населява Балканския полуостров до около първи век преди новата ера, а в Кавказ и вероятно в по-високите планини на Балканите се среща до около X в. от новата ера. Запазено е едно изключително експресивно сравнение с лъв в „Илиада“ на Омир – „Както лъв се

зарадва, така се зарадва Менелай“ (Ил. III). Прабългарите го връщат в родовата памет по нашите земи с изсечените върху камък релефи, гърците са създали множество рисунки върху вази на лов на лъвовете и са използвали лични имена като Лъв, Леонид и т.н. Последното препраща към една неексплоатирана тема за връзката между фразеологията и ономастика – защо напр. вълкът е натоварен с толкова отрицателни качества във фразеологизмите, а го дават като лично име на децата – Вълчо, Вълко, Вълкан.

Много добре би било също, ако се използваха информатори, за да се проверят, локализират и/или допълнят някои фразеологични изрази – напр. в Южна България се употребява „Когато вълкът остарее, става за кашмер (подигравка) на кучетата“; „Старият лъв става за кашмер на кучетата“ като еквиваленти на „Остарял **вълк** на **кучетата** маскара“, при което фразеологизмът е с много по-ясно значение, защото „маскара“ е 1. безсрамник, циник, безобразник, мръсник; 2. посмешница, подигравка, присмех, карикатура, за смях; 3. безобразен, изцапан, измазан, изплескан и това води до объркване. Виж също „запийна се като рак на бързей“ със значение „ината се“, еkv. на „запъвам се като магаре на мост“ (магарето не иска да ходи по мост, защото се страхува от комбинацията от височина и движеща се надолу вода); „отели ми се вола“ в Северна България се употребява повече в значение „измъчих се, изтормозих се“, а в Южна – със значение „преуспях, забогатях“. Рибата не е само морски обитател!

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Публикациите на авторката засягат различни аспекти от темата на дисертацията и проследяват акцентите в нейните приноси.

7. Автореферат

Авторефератът представя стегнато и точно теоретичните възгледи и изводите на дисертантката. Приносите, посочени от нея, не се съгласуват напълно с моите виждания за нейните постижения.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Тъй като дисертацията има важно значение за новогръцкото езиковедство и най-вече за преподаването на новогръцки език, препоръчвам да бъде публикувана **след съобразяване с направените от мен забележки**. Ако се използва за направата на двуезичен фразеологичен речник, приложението непременно трябва да се сравни цялостно с приложението към дисертацията на Рикевски, а най-добре е двамата да работят в съавторство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и **отговарят на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултета, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката *Марияна Асенова Карталова* **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност, като **демонстрира** качества за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, давам своята *преобладаващо положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на Марияна Асенова Карталова* в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1 Филология, докторска програма „Общо и сравнително езикознание“.

07.09. 2016 г.

Изготвил становището:

(проф. д.ф.н. Петя Янева)